

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SAKARYA EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

**TÜRKİYE’DE ÇEVRE VERGİLERİNİN PAYI YÜKSEK, ÇEVRE KORUMA
HARCAMALARININ VE YATIRIMLARININ İSE DÜŞÜK!!!**

Çevre sorunlarının uluslararası arenada dillendirilmeye başladığı yıllar 20. yüzyılın ortalarına tekabül etse de, bu alanda önemli adımlar 20. yüzyılın sonlarına doğru atılmıştır. Birçok ülke artan çevre sorunlarıyla başa çıkabilmek için yeni tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bu tedbirler çoğunlukla kamusal müdahalelere dayanmaktadır. Ancak bir ülke artan çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek için istediği kadar önlem alsın, bazen kendi sınırlarından kaynaklanmayan bir çevresel tehdit/tahribat o ülkeyi etkileyebilir. Bu nedenle çevre sorunlarına karşı küresel hareket etme zorunluluğu vardır.

Çevre sorunları ile mücadele etme, küresel hareketi zorunlu hale getiren dinamik bir süreçtir;

Günümüzde çevre sorunlarına karşı ortak dil geliştirme sorumluluğu Birleşmiş Milletlerdedir (BM). Bu kapsamda BM, 1992 yılından beri hemen hemen her yıl Birliğe üye olan bir ülkede çok sayıda ve üst düzey katılımcının olduğu konferanslarda çevre açısından öncelikli alanları ve yapılması gerekenleri belirlemektedir. Özellikle son yıllarda ön plana çıkan sorunlar arasında; hava kirliliği, iklim değişikliği, artan sera gazı emisyonu, ozon tabakasının incelmeye, kuraklık, çölleşme, biyolojik çeşitlilik kaybı, asit yağmurları, vb. gelmektedir.

Günümüzde birçok ülkede çok sayıda çevre vergisi uygulanmaktadır;

İfade edilen sorunlarla mücadele etmede çok sayıda mekanizma/araç geliştirilmiştir. Bu araçlardan en yaygın olanı şüphesiz ki vergilerdir. Avrupa Birliği (AB) resmi veri tabanı olan Eurostat’da çevre vergileri 4 başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu başlıklar; enerji “energy taxes”, taşımacılık/nakliye “transport taxes”, kirlilik “pollution taxes” ve doğal kaynak “resource taxes” vergileridir. Çevre vergisi uygulamaları bakımından Avrupa Birliği oldukça önemlidir. Çünkü dünyada çevre vergilerinin en yaygın ve etkin bir şekilde uygulandığı ülkeler büyük oranda Avrupa’dadır. Bu açıdan çalışmada Eurostat ve OECD’nin veri tabanından yararlanılmıştır.

Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (SESAM)
Sakarya Üniversitesi, Esentepe Kampüsü, Siyasal Bilgiler Fakültesi Kat:1 Serdivan/Sakarya
sesam.sakarya.edu.tr

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SAKARYA EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

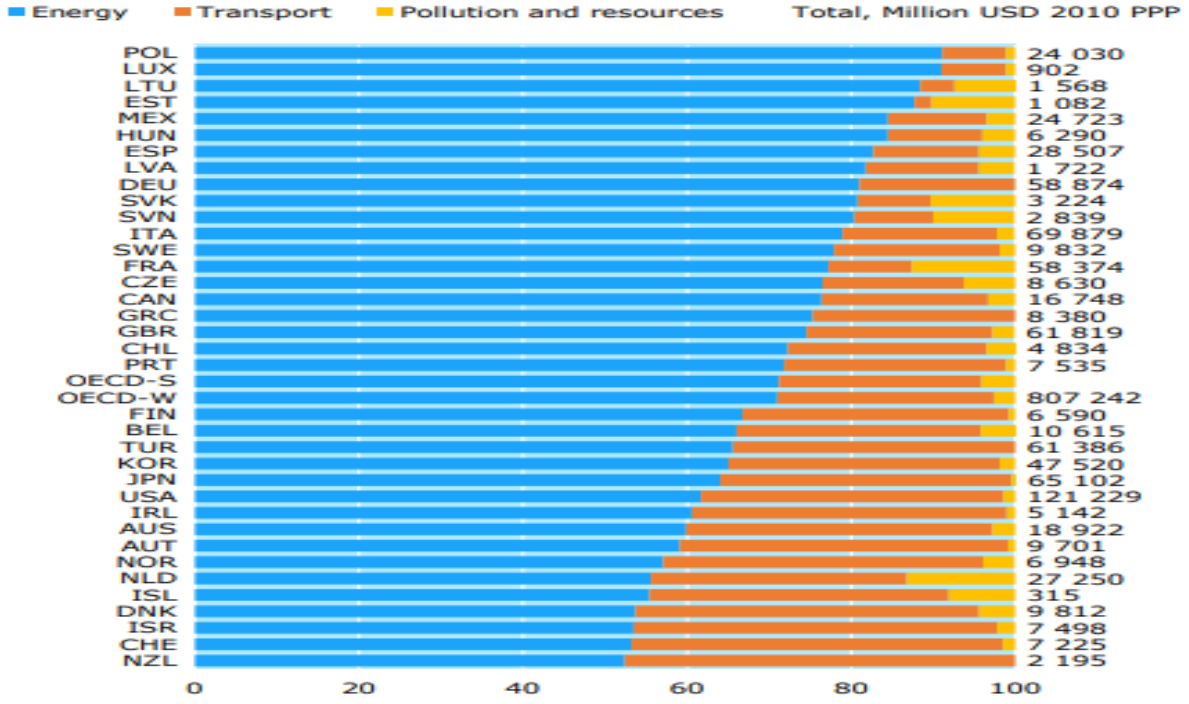
Çevre vergilerinin en yaygın uygulandığı alan enerji kullanımudur;

2018 yılında AB’de (28 ülke) toplanan çevre vergilerinin %77.1’i enerji, %19.6’sı taşımacılık/nakliye, geriye kalan yaklaşık %3’lük kısmı ise kirlilik ve doğal kaynak vergilerinden oluşmuştur. Enerji vergileri kapsamına; akaryakıt üzerinden alınan vergiler, ısınma amaçlı elde edilen vergiler (doğalgaz, kömür, elektrik, vb.), karbon içerikli yakıtlar ve sera gazı emisyonu üzerinden alınan diğer vergiler girmektedir. Taşımacılık/nakliye vergileri kapsamına ise; motorlu taşıt ithalatı veya satışı, yıllık motorlu taşıt vergisi, otoyol vergileri gibi vergiler girmektedir.

Türkiye’de akaryakıt üzerinden elde edilen ÖTV ve KDV bir nevi enerji vergisidir. Bununla birlikte, MTV’de çevre vergisi olarak kabul edilmektedir;

Ülkemizde akaryakıt üzerinden alınan ÖTV ve KDV Eurostat’ta ki sınıflandırmaya göre enerji vergileri mahiyetindedir. Bu açıdan Türkiye’de de yüksek miktarda enerji vergisi elde edilmektedir. Buna göre ülkemizde toplanan çevre vergilerinin %65’i enerji, %34’ü ise taşımacılık/nakliye vergilerinden oluşmaktadır. Bu durum aşağıdaki şekil yardımıyla görülmektedir. OECD ülkeleri arasında enerji vergilerinin payının en yüksek olduğu ülke ise Polonya’dır.

Figure 3. Composition of ETRs in OECD countries (2017)

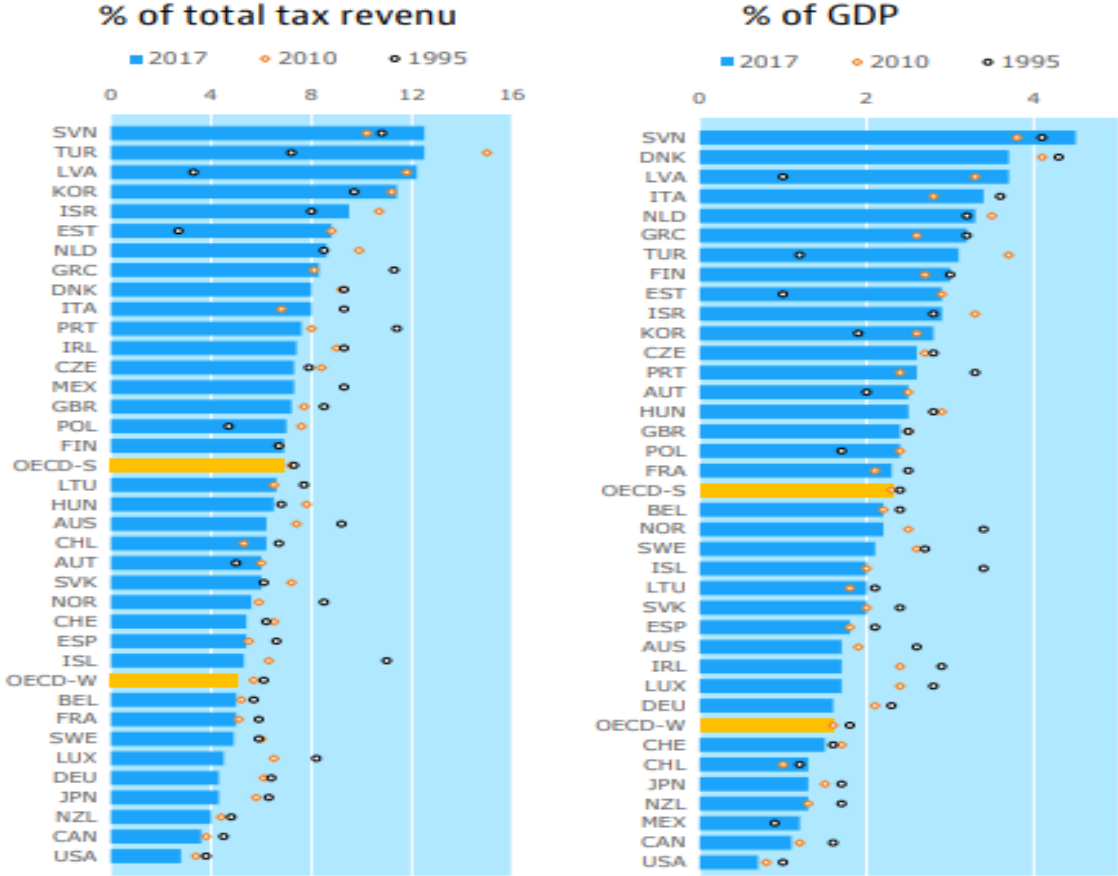
Source: OECD (2019c) Environment Statistics (database)

Not: ETRR (Environmentally Related Tax Revenues: Çevre İle İlgili Vergi Gelirleri)

OECD verilerine göre, 2017 yılı itibariyle toplam vergi gelirleri içinde çevre ile ilişkili vergilerin payında Türkiye ve Slovenya birinci sırada yer almaktadır;

Aşağıdaki şekilde OECD ülkelerinde çevre ile ilgili toplanan vergilerin toplam vergi gelirleri ve milli gelir içindeki payı ele alınmaktadır. Buna göre; Türkiye’de elde edilen çevre ile ilgili vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payında özellikle 2010 yılı oldukça dikkat çekicidir. Bu yılda Türkiye söz konusu ülkeler arasında açık ara birinci sıradadır. Ele alınan periyotta (1995’den 2017’ye kadar) çevre ile ilgili vergilerin payı sadece 10 ülkede artmıştır. Bu ülkelerden de en dikkat çeken Türkiye’dir. Öte yandan 1995 yılına göre, Türkiye’de bu vergilerin milli gelir içindeki payı 2 kattan daha fazla artış göstermiştir.

Figure 1. Environmentally related tax revenues in OECD (1995-2017)

Source: OECD (2019c) Environment Statistics (database)

Eurostat verilerine göre, Türkiye kişi başına düşen çevre koruma harcamalarında son sıralarda yer almaktadır;

Eurostat'tan ulaşılan son verilere göre, AB 28 üye ülkenin kişi başı kamu çevre koruma harcamaları ortalaması yaklaşık 172 Euro'dur. Türkiye'de ise 35 Euro'dur. Bu payda özellikle İskandinav ve Kuzey ülkelerinin yüksekliği dikkat çekmektedir (Norveç: 616 Euro, Hollanda: 517 Euro, Lüksemburg: 483 Euro, Danimarka: 285 Euro, İngiltere: 275 Euro, Belçika: 213 Euro). Türkiye gibi son sıralarda yer alan ülkeler arasında; Bulgaristan, Estonya, Hırvatistan, Macaristan, Romanya ve Slovakya yer almaktadır.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SAKARYA EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

Türkiye’de çevre koruma harcamaları gibi kişi başı toplam kamu çevre yatırımları da oldukça düşüktür;

Türkiye’de harcamalarda olduğu gibi, yatırımlarda da durum hiç iç açıcı değildir. AB 28 üye ülkenin yatırım ortalaması yaklaşık 33 Euro’dur. Harcamalarda olduğu gibi, yatırımlarda da İskandinav ve Kuzey ülkelerinin yüksekliği dikkat çekmektedir. Ulaşılan verilere göre, ülkemizde gerek harcamalarda, gerekse yatırımlarda 1995 yılından günümüze kadar söz konusu paylarda önemli bir değişikliğin olmaması ise çevreye yönelik kamu yatırım ve harcamalarımızın arttırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Öneri;

Görüldüğü gibi, Türkiye’de aslında yeteri kadar çevre vergisi toplanmaktadır. Ancak toplanan vergilerden çevre alanına istenilen düzeyde kaynak ayrılamamaktadır. Adem-i tahsis ilkesi toplanan vergilerden çevreye doğrudan kaynak aktarılmasını engellediği için, alternatif bir öneri olarak çevreye daha fazla kaynak aktarmayı sağlayacak bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Bu sorun çevre fonu ile aşılabılır. Fon uygulaması, vergi gelirleri gibi adem-i tahsis ilkesine dayanmadığı için sisteme esneklik kazandırabilir. Bu sayede çevre alanına daha fazla kaynak aktarma imkânı yaratılabilir. Çünkü ülkemizdeki fon uygulamaları sayesinde ihtiyacın olduğu alanlarda önemli miktarda kaynak yaratılmıştır (işsizlik sigortası, bireysel emeklilik, varlık, toplu konut fonu uygulamaları). Son olarak belirtmek gerekir ki Türkiye gelecek yıllarda gerek AB üyelik süreci, gerek BM nezdindeki durumu ve gerekse uluslararası prestij ve saygınlığı için çevre alanına daha fazla kaynak ayırmalı ve/veya kaynak yaratmalıdır.

Kaynakça

OECD (2019c), "Environmental policy: Environmental policy instruments", OECD Environment Statistics (database), <https://doi.org/10.1787/data-00696-en.>, 06.01.2020

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, 06.01.2020